With funding from
Austrian Development Cooperation

Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

Sida
SWEDISH INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

Gender Budget Watchdog Network in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Montenegro, Serbia, Republic of Moldova

Analiza perspectivelor bugetare pentru anul 2021 în contextul necesităților grupurilor vulnerabile afectate de pandemia COVID-19. Recomandări pentru elaborarea bugetului pentru anul 2022

Autori: Tatiana Savva

Alexandru Fală

Noimebrie, 2021

Expert-Grup
Centru Analitic Independent

KEYSTONE
HUMAN SERVICES
MOLDOVA

Declarație de declinare a responsabilității

Acest document a fost întocmit cu sprijinul financiar al Agenției Austriece pentru Dezvoltare și Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională, Sida. Conținutul acestui raport este exclusiv responsabilitatea autoarei/autorilor și nu împărtășește sau reflectă neapărat punctele de vedere și interpretările Agenției Austriece pentru Dezvoltare și Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională, Sida.

With funding from
Austrian Development Cooperation

Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

Sida
SWEDISH INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

Gender Budget Watchdog Network in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Montenegro, Serbia, Republic of Moldova

Cuprins

Introducere 4
Metodologie 4
Bugetul de stat 2021.Principalele constatări și concluzii 5
Efectele crizei pandemice asupra grupurilor vulnerabile 6
Grupurile vulnerabile afectate de criză. Reflectarea necesităților în bugetul 2021 7
Concluzii și recomandări 12

Expert-Grup
Centru Analitic Independent

KEYSTONE
HUMAN SERVICES
MOLDOVA

With funding from
Austrian Development Cooperation

Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

Sida
SWEDISH INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

Gender Budget Watchdog Network in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Montenegro, Serbia, Republic of Moldova

Introducere

În Republica Moldova, vulnerabilitățile care caracterizează anumite grupuri de persoane constituie o provocare majoră, în contextul lacunelor unui sistem de protecție socială ajustat necesităților specifice acestor grupuri. Din cauza impactului negativ al crizei pandemice din anul 2020, vulnerabilitățile sociale s-au aprofundat semnificativ și au inclus în sine un număr mai mare de grupuri potențial vulnerabile, din cauza restricțiilor impuse pentru evitarea răspândirii virusului SARS-Cov-2. În mod particular, femeile, care și până la criza pandemică, constituiau un grup vulnerabil major, caracterizat printr-o serie de necesități specifice, s-au confruntat și se confruntă în continuare cu și mai multe provocări decât până la criza pandemică. Fenomenul COVID-19 a scos la iveală defectele și punctele slabe ale politicilor publice în ceea ce privește susținerea grupurilor vulnerabile, care au fost puse în fața unor provocări și mai mari iar acest lucru s-a reflectat și în abilitatea sistemului de a răspunde eficient situațiilor de criză atunci când vorbim despre sistemul de protecție socială și economică a acestor categorii și grupuri de personae

În același timp, la aproape doi ani de la la pandemie, încă nu există strategii sau acțiuni guvernamentale post-criză pe termen mediu și lung disponibile. Moldova continuă să fie una dintre țările cele mai afectate din Europa și în prezent nu există previziuni clare sau previziuni cu privire la cât timp va dura țării să se redreseze economic, social și cum să se asigure că cei mai vulnerabili nu devin și mai grav. afectați. Este necesar să existe un set clar de acțiuni pentru a asigura răspunsul la cele mai actuale nevoi ale acestora, mai ales în documentele bugetare.

Astfel, în acest document ne propunem să facem o analiză a cheltuielilor bugetului de stat 2021 din perspectiva de gen, dar și a vulnerabilităților și dacă Bugetul de Stat pentru anul 2022, a corectat erorile anului precedent. Constatările și concluziile se vor baza pe partea de evaluare a nevoilor, care la rîndul său se bazează pe toate datele disponibile primare și secundare (rapoarte oficiale, rapoarte umbră, studii și evaluări efectuate de donatori, agențiile de implementare și organizațiile societății civile).

Capitolul de recomandări se va adresa principalului beneficiar al proiectului, Ministerul Finanțelor, și va fi axat pe aspecte ce pot fi îmbunătățite în ceea ce privește efectuarea planificării bugetare pentru a răspunde cât mai rapid posibil pentru a evita o înrăutățire ulterioară a situației economice și economice. statutul social al grupului vulnerabil și cum să se permită oportunități de implicare activă a acestora în ceea ce privește participarea sensibilă la gen în procesul bugetar.

Metodologie

Analiza se bazează pe o analiză în detaliu (analiza independentă) a bugetului de stat 2021, complementată de o evaluare a nevoilor grupurilor vulnerabile, cu accent pe cele mai recente nevoi stringente apărute în rândul acestor grupuri din cauza situației pandemice în special, a femeilor (analiza politicilor de cheltuieli din perspectiva gender). Evaluarea nevoilor a arătat măsura în care aceste grupuri de cetățeni au fost afectate de pandemie și a permis echipei de proiect să facă o analiză suplimentară asupra modului în care bugetul național ar trebui să reflecte interesele celor mai vulnerabili.

Expert-Grup
Centru Analitic Independent

KEYSTONE
HUMAN SERVICES
MOLDOVA

Bugetul de stat 2021.Principalele constatări și concluzii

La 16 decembrie 2020 a fost adoptată legea cu privire la bugetul de stat și politica bugetar-fiscală pentru anul 2021[1], care, așa cum era de așteptat, ar fi urmat includă o serie de mecanisme de ameliorare sau îmbunătățire a situației precare în care au fost puse persoanele care sunt parte a grupurilor vulnerabile. În special, ar fi trebuit să fie adresate principalele probleme ce țin de accesul la serviciile educaționale pentru familiile cu copii de vârstă școlară, un mai bun acces la servicii sociale și de sănătate, o evaluare a măsurilor de suport a mediului de afaceri și revizuirea acestuia pentru ca să includă și alte categorii de beneficiari, anumite măsuri de suport pentru persoanele tinere care au fost puse în diferite dificultăți, accesul la medicamente și produse alimentare accesibile în contextul scumpirilor inevitabile în urma adoptării modificărilor la politica bugetar-fiscală, menținerea și crearea locurilor de muncă etc[2].

Legea bugetului de stat 2021 și politica fiscală în acest an nu adresează nici una din aceste probleme, decât tangențial, fragmentat, ba mai mult, vine cu o serie de măsuri care cresc povara fiscală, în special asupra tinerilor, ignoră problemele cu care se confruntă femeile angajate sau nu, și nu oferă măsuri de suport suplimentare persoanelor în etate și persoanelor cu dizabilități.

Roluri cheie în procesul de bugetare în bază de gen

Pentru a asigura un buget balansat din punct de vedere a integrării criteriilor în bază de gen, este importantă luarea în considerație a principiilor cu privire la transparență și participare.

Pentru a asigura un sistem eficient de bugetare în bază de gen, și, respectiv, a reflectării necesităților specifice categoriilor de grupuri vulnerabile, trebuie să fie considerate următoarele aspecte:

- Analiza bugetelor din perspectivă de gen
- Integrarea perspectivelor de gen pe parcursul întregii perioade a ciclului bugetar
- Monitorizare și evaluarea progreselor implementării din perspectiva impactului asupra grupurilor vulnerabile
- **Transparența** procesului bugetar
- **Participarea** cât mai există a actorilor sociali în procesul bugetar

Astfel, luând în considerație procesul bugetar din anul 2020, putem concluziona că asigurarea respectării principiului egalității de gen, prin prisma reflectării necesităților grupurilor vulnerabile în bugetul pentru 2021 este o sarcină atât nerealizată, cât și invizibilă în politicile bugetare în acest an. Una din provocările principale în analiza bugetelor pentru anul 2021 o constituie disponibilitatea datelor dezagregate din

[1] https://mfinante.gov.ro/static/10/Mfp/buget2021/legeabugetuluidestat2021.pdf

[2] Expert-Grup, Raportul de Stare a țării, 2020, https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2052-raportul-de-stare-a-%C8%9B%C4%83rii-2020&category=182

perspectivă de gen, care ar permite efectuarea unei analize comprehensive cu privire la modul în care criza pandemică a afectat atât categoriile, cât și subcategoriile de grupuri vulnerabile, dar este evidentă și lipsa, aproape integrală, a cel puțin unor mecanisme ce țin de transparența procesului bugetar dar și a participării în acest proces a părților interesate.

În același timp, rapiditatea cu care au fost aprobate și adoptate proiectele de legi cu privire la buget nu a permis să existe un nivel de transparență adecvat cu privire la modul și raționamentele care au condus la luarea anumitor bugetare pentru a reflecta necesitățile grupurilor vulnerabile în bugetul de stat și pentru a asigura, totodată, integrarea principiului egalității de gen.

Astfel, perioada de consultare publică a documentului privind măsurile de politică fiscală și vamală pentru anul 2021a fost una foarte limitată (10 zile)[3] iar acest lucru a făcut practic imposibilă o analiză și o reacție comprehensivă a societății civile și a părților interesate.

Efectele crizei pandemice asupra grupurilor vulnerabile

Pandemia a demonstrat că în situații de criză, în cadrul aceluiași grup vulnerabil, probabilitatea ca femeile să fie mai mult afectate este mare pe unele dimensiuni *(menținerea în câmpul muncii, accesul la servicii sociale și educaționale),* bărbații fiind afectați la rândul lor din perspectiva accesului la servicii medicale, sociale. Ambele categorii de persoane sunt afectate de presiunea financiară asupra familiei etc. Impactul crizei a fost resimțit neuniform de diferite grupuri ale populației, din perspectivă de gen, femeile din cadrul fiecărui grup vulnerabil au fost afectate în mod particular, aflându-se în situația în care influența anumitor restricții, indiferent de locul de muncă sau activitatea economică pe care o desfășoară, a avut un impact major asupra continuității acestei activități.

Este important de menționat, că și înainte de criza pandemică, femeile deja constituiau un grup vulnerabil, din cauza situației economice a Republicii Moldova, a mediului de afaceri dificil, oportunitățile de angajare reduse, sistemul educațional neadaptat realităților socioeconomice etc. Toate aceste elemente creează dificultăți majore pentru toată populația țării, femeile fiind afectate în mod special.

Astfel, Republica Moldova are cea mai redusă rată de ocupare a populației în Europa, fiind și țara cu cele mai mici venituri pe cap de locuitor. Situația economică este precară, în particular în zona rurală. Acești factori pun în dificultate populația în general. Femeile și fetele tinere și, în mod special, grupurile vulnerabile de femei și fete, pe lângă provocările specificate mai sus, se confruntă cu atitudini discriminatorii determinate de convingeri ce țin de rolul femeilor în familie și societate, posibilități limitate de a face alegeri privind viața și dezvoltarea lor profesională și de a participa în condiții egale cu bărbații pe piața muncii.[4]

[3] https://mf.gov.md/ro/content/documentul-privind-m%C4%83surile-de-politic%C4%83-fiscal%C4%83-%C8%99i-vamal%C4%83-pentru-anul-2021-propus-spre

[4] Expert-Grup, Centrul de Drept al Femeilor, Studiu "Evaluarea impactului programelor de suport pentru abilitarea economică a femeilor", https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/ro_Study_Impact_of_women_economic_empowerment_programs_2021_03_24_ro_final.pdf

Criza pandemică din anul 2020 a afectat direct grupurile vulnerabile, plasând, în mod special femeile, în fața unor alegeri financiare dificile, ele fiind nevoite, de cele mai multe ori, să fie cele care renunță parțial sau total la un loc de muncă, din cauza necesității de a avea grijă de copii (în special copii mici), în urma restricțiilor aplicate cu privire la funcționarea instituțiilor de învățământ. Iar acest lucru este evidențiat deja în contextul în care femeile înregistrează, tradițional, venituri mai mici decât bărbații, pe întreg parcursul vieții[5].

În consecință, spre exemplu, 32% din femei au menționat că au fost nevoite să lucreze de acasă ori să stea acasă în perioada aprilie-noiembrie 2020, în timp ce media pe țară a fost de 26%. În general, efectele crizei a evidențiat un nivel de vulnerabilitate și mai înalt printre anumite grupuri de cetățeni, din cauza unui nivel scăzut de venituri, a specificului ramurii economice în care sunt încadrate aceste persoane dar și dependența de instituțiile de învățământ preșcolare și școlare (persoanele cu copii mici)[6].

Astfel, criza a diminuat oportunitățile de realizare pe plan economic pentru toată populația, inclusiv, pentru femei. Rata de ocupare a populației s-a redus cu 8.8% la finele trimestrului II 2020 comparativ cu același trimestru al anului 2019. Femeile ocupate au înregistrat o scădere de 10%. Femeile din categoriile vulnerabile sunt supuse unor riscuri sporite în astfel de situații și necesită asistență specializată[7].

În continuare, vom analiza efectele crizei asupra anumitor grupuri vulnerabile, prin prisma preponderenței impactului crizei asupra femeilor și modul în care aceste aspecte au fost (sau nu) reflectate în bugetul pentru anul care urmează.

Grupurile vulnerabile afectate de criză. Reflectarea necesităților în bugetul 2021

Persoanele vârstnice

Luând în considerație trăsăturile specifice ale virusului SARS-Cov-2, persoanele în vârstă (pensionate deja sau încă nu) se numără printre grupul cu cel mai înalt risc de infectare dar și de grad de mortalitate. În contextul în care persoanele vârstnice deja se confruntă cu venituri foarte mici (în special cei care sunt pensionați), riscul amplificării ratei de sărăcie printre aceștia a crescut semnificativ. Una din cauze este inclusiv necesitatea realocării resurselor bugetare către susținerea sistemului de sănătate publică, ceea ce poate reduce din plățile unice sub formă de suport pentru pensionari sau amânarea temporară a lor etc. Indexarea pensiilor și indexarea plăților sociale în 2021 nu adresează cel puțin 2 probleme importante pentru această categorie de cetățeni:

- *scumpirea medicamentelor și*

[5] Studiu "De ce femeile au venituri mai mice decât bărbaţii pe tot parcursul vieţii?" https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/De_ce_femeile_au_venituri_mai_mici_decyt_blrbayii_pe_tot_parcursul_vieyii.pdf

[6] Biroul Naţional de Statistică, Forţa de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6840

[7] Expert-Grup, Centrul de Drept al Femeilor, Studiu "Evaluarea impactului programelor de suport pentru abilitarea economică a femeilor", https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/ro_Study_Impact_of_women_economic_empowerment_programs_2021_03_24_ro_final.pdf

- *scumpirea produselor alimentare de bază.*

Majorarea bazei de calcul a prețului la medicamente din 31 decembrie 2020 în baza unui ordin de modificare a prețurilor la medicamente al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției sociale la solicitarea Agenției Medicamentului este argumentată ca fiind o consecință a deprecierii valutei naționale în raport cu principalele monede de referință. Astfel, prețurile de la producător, aprobate în lei, au crescut cu minim cinci la sută, iar preţul final al medicamentelor ar putea să mai crească.[8] În același timp, luând în considerație amploarea pandemiei după prima jumătate a anului, persoanele vârstnice au tendința de a lua unele măsuri de precauție în cazul infectării, procurând în avans medicamente recomandate pentru tratare, acestea nefiind incluse în lista medicamentelor compensate, astfel, impactând și mai mult veniturile lor. În același timp, în contextul unui an în care și sectorul agricol a suferit semnificativ din cauza secetei, ceea ce poate duce la creșterea prețurilor pentru unele produse de bază, va avea un impact nefavorabil asupra acestui grup vulnerabil, expunându-l la un nivel de sărăcie și mai mare. În acest context, având în vedere speranța de viață în Republica Moldova pentru femei este mai mare decât pentru bărbați, femeile vârstnice solitare sunt într-un număr mai mare decât bărbații, iar pensiile pentru femei, tradițional fiind mai joase (ele fiind încadrate în câmpul de muncă fie mai puțin timp decât bărbații, fie lucrând pentru salarii mai scăzute), estimăm că criza pandemică va afecta femeile vârstnice cu pensii joase în mod particular.

Persoanele tinere

Luând în considerație instalarea destul de rapidă a restricțiilor din primăvara anului 2020 și o comunicare destul de proastă a autorităților cu privire la măsurile de suport a antreprenorilor și a mediului de afaceri în contextul crizei pandemice, tinerii încadrați în locuri de muncă care au fost supuse pericolului de lichidare (temporară) șiau pierdut locul de muncă (HoReCa, turism, transport de pasageri), cu o probabilitate foarte mică de recăpătare a acestuia, iar cei aflați în căutarea unul loc de muncă au fost puși în situația în care probabilitatea încadrării în câmpul muncii a devenit infimă. În contextul în care firmele au fost nevoite să renunțe la o parte din angajați, acești au ales să păstreze persoanele care deja au un anumit nivel de experiență în domeniu și o productivitate mai sporită. În ceea ce privește aspectele de gen, deși nu este un fapt declarat, din cauza circumstanțelor din domeniul educațional (închiderea parțială a școlilor și grădinițelor), femeile tinere cu copii mici au fost mai susceptibile în a fi disponibilizate decât bărbații sau au ales voluntar să părăsească locul de muncă pentru a avea grijă de copii. Iar șansele de revenire la locul de muncă după ridicarea parțială a restricțiilor cu privire la instituțiile de învățământ preșcolar și școlar primar este destul de redusă, luând în considerație restricțiile aplicate și asupra activității economice. Chiar și rezultatele Anchetei forței de muncă (AFM) pentru trimestrul III, 2020 (Biroul Național de Statistică) arată că numărul de persoane care au fost afectate la locul de muncă de criza pandemică a crescut vertiginos de la trimestru la trimestru. Astfel, numărul persoanelor ocupate care au declarat că le-a fost afectată situația la locul de muncă datorită COVID-19 a constituit 21,5 mii sau 2,5% din total populație ocupată (comparativ cu 33,2 mii sau 4,1% din total populație ocupată - trimestrul I 2020 și 200,6 mii sau 24,4% -

[8] https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7204

trimestrul II 2020) iar conform acelorași date, COVID-19 a afectat într-o proporție mai mare populația feminină – 3,4% în comparație cu cea masculină – 1,6%.[9]

Copii și tineri care au fost nevoiți să acceseze servicii de educație la distanță

O serie de dificultăți au fost menționate cu referire la **accesarea serviciilor de educație la distanță**. Circa 10% de gospodării cu elevi/studenți au declarat că accesul la învățământul la distanță este limitat din cauza conexiunii slabe la Internet, 8,2% - a numărului insuficient de computere/dispozitive electronice în gospodărie (pentru elevi, studenți, lucrători la distanță), 4,5% – a lipsei conexiunii la Internet sau faptului că gospodăriile cu elevi/ studenți nu dispun de echipamente electronice[10].

Gospodăriile cu elevi/studenți, care s-au confruntat cu dificultăți în accesarea serviciilor de educație,[11] au venituri și cheltuieli mai mici decât cele care nu au atare dificultăți. Astfel, gospodăriile care au declarat lipsa echipamentelor electronice dispun de venituri cu 45,9% mai mici, dar și au realizat cheltuieli de consum cu circa 43,9% mai mici decât gospodăriile care nu au indicat aceste dificultăți.[12]

Nu toate gospodăriile consideră că copiii au fost pregătiți și s-au **încadrat în această modalitate de educație**. În cazul a peste jumătate din gospodăriile cu elevi/ studenți (53,5%) a fost necesară implicarea părinților pentru explicarea materialului, circa 61,0% au menționat că materialele educaționale primite nu sunt înțelese de către elev/student fără explicațiile profesorului, 29,0% de gospodării consideră că cunoștințele elevului/studentului au fost insuficiente/au lipsit pentru utilizarea computerului sau platformelor educaționale (online), iar 24,8% au declarat că a fost insuficientă/sporadică sau a lipsit testarea cunoștințelor, verificarea temelor pentru acasă de către profesori.[13]

Politica bugetar-fiscală 2021 ignoră aceste probleme, ba mai mult, vine cu o povară inechitabilă pentru persoanele fizice în forma revizuii scutirilor persoanelor fizice cu 5% - de la 24 000 lei până la 25 200 lei și respectiv de la 18 000 lei până la 18 900 lei, majorarea scutirii pentru persoanele întreținute cu 50% - de la 3 000 lei până la 4 500 lei și dezicerea de scutire pentru soț/soție. Argumentarea conform căreia aceasta ar fi fost o măsură stimulatorie pentru ca femeile să intre formal în câmpul muncii în această perioadă, face

[9] https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=107

[10] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării "Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

[11] https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=633

[12] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării "Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

[13] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării "Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

abstracție de datele statistice prezentate de către AFM, iar odată adoptată a afectat familiile cu copii, în mod particular de vârstă mică.[14]

Uniformizarea cotei impozitelor pe venit, măsură valabilă din 2021, vine și ea să crească povara fiscală pentru tineri în special la capitolul arenda persoană fizică către persoană fizică. Cei mai mulți beneficiari ai acestor servicii sunt persoanele fizice în căutare de lucru la Chișinău și imposibilitatea achiziționării unei locuințe, care majoritatea tineri. Veniturile acestor persoane deja sunt taxate masiv în calitate de forță de muncă, aplicarea taxei de 12% va crește semnificativ povara pe această categorie de cetățeni.

O măsură care afectează în egală măsură și tinerii antreprenori este și prevederea care se referă la uniformizarea cotei impozitelor pe venit la arenda persoană fizică către persoană juridică: serviciile prestate de persoane fizice sunt nedeductibile TVA, astfel serviciile de locațiune ale persoanelor fizice sunt în dezavantaj comparativ cu companiile de profil plătitoare de TVA.20 Aplicarea și a taxei de 12% asupra întregii sume încasate, fără ca să fie deduse cheltuielile este absolut discriminatorie față de companiile ce oferă aceste servicii. Mai mult ca atât, TVA achitată de compania care va beneficia de serviciile de locațiune din partea persoanelor fizice va fi aplicată și pe impozitul TVA de 12%, majorând exponențial povara fiscală.

Statutul socio-economic

Persoanele care sunt angajate în domeniile economice ce țin de hoteluri și restaurante, piețe, servicii auxiliare în cadrul instituțiilor de învățământ, dar și diverse tipuri de servicii profesionale sunt, în mare parte, femei. Iar anume aceste sectoare au avut cel mai mult de suferit din cauza restricțiilor în contextul crizei pandemice, ceea ce le-au dus de la statutul de persoane cu un nivel scăzut de venituri la persoane care fie au rămas fără un venit (șomeri) fie și-au redus considerabil veniturile. Pentru a înțelege gravitatea situației respective, menționăm că la finele lunii iulie 2020, numărul de șomeri înregistrați la Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă a crescut cu 60,7% [15]

Astfel, aceste persoane au ajuns în situația în care au devenit limitate în accesare serviciilor de bază dar și de acoperire a necesităților primare. În contextul în care până la acest moment, nu există careva date care să arate o ameliorare a crizei pandemice cel puțin în primul trimestru al anului 2021, urmează să analizăm modul în care acest necesități sunt acoperite, și în care măsură, în bugetul pentru anul 2021. Cea mai importantă măsură de suport cu implicații fiscale din 2021 este aplicarea mecanismului de subvenționare a întreprinderilor care angajează persoane cu dizabilități, tineri, oameni care și-au pierdut locul de muncă acasă sau în străinătate din cauza pandemiei, pentru care au fost bugetați 200 milioane MDL, însă la moment încă nu este dezvoltată modalitatea de punere în aplicare a măsurii date. Conform rezultatelor Anchetei forței de muncă (AFM), în comparație cu trimestrul III 2019, numărul persoanelor aflate în concedii fără plată s-a mărit de 5 ori, iar a celor în șomaj tehnic de 4 ori, aceste tendințe fiind determinate primordial de criza pandemică. În ceea ce privește aspectele de gen în acest sens, în distribuția pe sexe,

[14] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării "Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

[15] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării "Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei" în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

bărbaților le revin 35,6% din totalul persoanelor care au avut un loc de muncă, dar care nu au lucrat din cauza pandemiei și femeilor, respectiv, 64,4% (comparativ cu 45,1% și, respectiv, 54,9% în trimestrul II 2020).

Statutul profesional

În acest grup sunt incluse persoanele a căror ocupație exclude accesul la instrumentele de protecție socială, persoanele angajate în economia informală (și deși date statistice cu privire la ponderea acestora în total populației angajate sunt disponibile, date care să arate dinamica cu privire la persoanele ocupate informal sau care au venituri "în plic" pe perioada crizei pandemice nu sunt încă publicate), persoanele angajate în întreprinderi care nu au capacități și rezerve să acopere salariul pe perioada stopării activității (micro și mici) etc. În anul 2019, ponderea persoanelor ocupate pe cont propriu și a lucrătorilor familiali neremunerați a fost de 22%, iar a celor ocupate informal - de 23%, iar ponderea salariaților ocupați în întreprinderile micro era de 21% din totalul angajaților în anul 2018.

Un alt grup vulnerabil în acest context sunt **persoanele angajate în domeniile economice care au fost complet sistate** în prima jumătate a anului 2020 - serviciilor de cazare și de alimentație publică, domeniul transportului terestru și aerian de pasageri. La fel sunt locurile de muncă unde aflarea fizică la locul de muncă este obligatorie. În lipsa unor compensații financiare, acest grup a rămas practic expus direct impactului negativ al crizei. La acest moment, nu sunt disponibile date dezagregate din perspectivă de gen în sensul acestui grup, însă este evident că nu e un grup dominat strict de bărbați sau femei, aceștia putând fi afectați în termeni egali de criză.

Luând în considerație că ponderea femeilor în activitatea „Sănătate și asistență socială" constituia 81% din totalul salariaților în 2019, acest grup este, prin urmare, mult mai expus riscului de infectare cu COVID-19. Iar suportul din partea statului a fost unul foarte limitat. Nici unul din documentele bugetare ale anului 2021 nu adresează aceste aspecte.

Mediul de reședință

Deși aglomerația, dar și densitatea mai înaltă a populației în zonele urbane, fac persoanele din aceste zone mai susceptibile de a se infecta, criza agricolă cauzată de seceta din anul 2020 din agricultură, plasează persoanele din zonele rurale în categoria grupurilor vulnerabile, aceștia confruntându-se cu ambele crize simultan. Mai ales în condițiile în care majoritatea persoanelor angajate în mediul rural sunt în sectorul agricol. În trimestrul III 2020, ponderea persoanelor ocupate din mediul rural a fost mai mare față de cea a persoanelor ocupate din mediul urban (55,7% mediul rural și, respectiv, 44,3% mediul urban), iar în sectorul agricol au activat 197,0 mii persoane sau 22,8% din totalul persoanelor ocupate. Nici unul din documentele bugetare ale anului 2021 nu adresează aceste aspecte.

Statutul migrațional

În contextul crizei pandemice, în lista categoriilor grupurilor vulnerabile se încadrează (sau ar fi trebuit să fie încadrate) și persoane care au un anumite statul migrațional – persoanele care au cetățenia Republicii Moldova, însă nu sunt anagajate pe teritoriul statului (angajate în alte țări) care și-au pierdut locul de muncă din străinătate, persoanele care sunt migranți (în Moldova), solicitanți de azil, persoane refugiate, persoane apatride etc. În sensul necesităților acestor grupuri de persoane nu au fost efectuate careva analize pentru a determina efectele de facto a crizei pandemice. Cu atât mai mult, nu au fost incluse în bugetul de stat careva măsuri de susținere a acestora, posibil inclusiv din cauza lipsei de date cu privire la modul în care ei au resimțit măsurile impuse de criza pandemică.

Unele date disponibile cu privire la persoanele care lucrează în afara țării sunt legate de contribuția acestora la susținerea rudelor aflate în Republica Moldova. Astfel, circa 91,2% din gospodării au avut venituri din salarii, pensii, prestații sociale. Puțin peste jumătate dintre gospodării (54%) au avut venituri din activitatea de muncă în țară, iar 23,5% au avut venituri din remitențe. În același timp, 12,1% au menționat reducerea sau pierderea veniturilor din activitatea de muncă, 4,7% au declarat reducerea sau pierderea remitențelor de peste hotare, și doar 2,6% au declarat reținerea salariilor, pensiilor, prestațiilor sociale[16]

Concluzii și recomandări

Una din provocările majore ale Republicii Moldova, când ne referim la planificarea pe termen lung a intervențiilor prin intermediul politicilor publice, este lipsa datelor (evidențe) dezagregate pe diferite tipuri de categorii, în acest caz, referindu-ne nemijlocit la grupurile de persoane vulnerabile din societate.

Un aspect care trebuie considerat este angajamentul Guvernului Republicii Moldova cu privire la implementarea agendei de dezvoltare durabilă 2030, prin elaborarea și implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2030. În acest sens, lucru reflectat pe deplin în SND Moldova 2030 este principiul fundamental al Agendei 2030 cu privire la măsurile eficiente pentru asigurarea participării fiecărei persoane sau/și grupuri de persoane la procesul de luare a deciziilor, la activitate economică etc. – principiul “nimeni să nu fie lăsat în urmă”.

Astfel, inclusiv la elaborarea bugetului de stat este recomanată aplicarea acestui principiu, care presupune luarea în considerare a necesităților celor mai vulnerabile persoanea și de a înlătura divergențele de ordin social și economic dintre grupurile de populație, mai ales în contextul datelor disponibile care ne arată clar evoluția negativă a tendințelor socio-economice din rândul categoriilor de persoane vulnerabile.

Integrarea principiului de bugetare din perspectivă de gen, pentru a răspunde necesităților grupurilor vulnerabile.

Bugetarea din perspectivă de gen, care de fapt, nu se referă strict la respectarea principiului de egalitate dintre femei și bărbați, dar la toate categoriile de persoane vulnerabile, întru-cât femeile și băbații sunt reprezentanți ai tuturor acestor grupuri, și, la nivelul fiecărui grup vulenrbail, trebuie să fie luate în

[16] Biroul Naţional de Statistică, Principalele rezultate ale cercetării “Influenţa pandemiei COVID-19 asupra gospodăriei” în trimestrul III 2020, https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6859&idc=168

considerarea aspectele care afectează fiecare din aceste categorii, dar și necesitățile specifice a fiecăruia. Respectiv, bugetarea din perspectivă de gen poate fi aplicată la oricare dintre nivelele de guvernare.

La nivel central – pentru a reflecta deciziile de nivel înalt cu privire la veniturile și alocarea cheltuielilor.

La nivel local - mai ales în contextul în care nivelul de proximitate al autorităților la cetățenii din regiuni, crează premise pentru o înțelegere mai bună a necesităților celor mai stringente și oferă astfel posibilitate de a adresa aceste necesități în cadrul politicilor publice elaborate, dar și a serviciilor publice prestate de către autoritățile publice[17].

Astfel, în contextul în care efectele crizei vor avea consecințe pe termen lung, de ordin atât economic, cât și social, este important crearea unui cadru adecvat de implementarea a bugetării din perspectivă de gen, cu asigurarea tuturor principiilor, instrumentelor și mecanismelor prevăzute în legislația Republicii Moldova cu privire la transparența procesului decizional dar și aplicării unui proces de bugetare participativă.

În contextul în care principalele elemente ce țin de ciclul bugetar sunt, la moment, la etape incipiente, următoarele aspecte trebuie luate în considerare:

- identificare datelor disponibile dezagregate pe diferite categorii de grupuri sociale;
- identificarea datelor disponibilie cu privire la necesitățile cele mai stringente ale grupurilor afectate de efectele crizei pandemice;
- integrarea perspectivelor de gen pe întreg parcursul ciclului bugetar;
- integrarea programelor de bugetare bazată pe programe și pe performanță, utilizarea datelor dezagregate (primare sau/și secundare) disponibile pentru a elabora analize cu privire la necesitățile stringente a grupurilor vulnerabile afectate de criza pandemică;
- identificarea surselor financiare disponibile (rezerve) și alocarea resurselor suficiente pentru a răspunde necesităților identificate a grupurilor vulenrabile care au fost cel mai sever afectate pe parcursul anului 2020;
- Reieșind din faptul că evoluția pandemiei la momentul actual poartă un caracter incert, riscul de reintroducere a unui sistem de restricții mai severe pentru protecția sănătății populației și de prevenire a răspândirii pandemiei COVID-19 este destul de înalt, ceea ce poate avea un impact suplimentar asupra vieții sociale și a economiei în ansamblu. Guvernul va trebui să ia măsuri de susținere financiară a salariaților și angajatorilor în condițiile instituirii unor eventuale restricții, și anume: asigurarea indemnizației salariaților cu copii și indemnizației pentru șomaj tehnic, asigurarea ajutorului salariaților, în cazul stabilirii regimului de activitate redusă, etc.
- Referindu-ne la măsuri de politică fiscală și vamală, programe noi de cheltuieli care ar putea răspunde la vulnerabilități se recomandă revizuirea mărimii scutirilor personale și a persoanelor întreținute, diversificarea și o mai bună țintire a măsurilor de susținere a populației (compensarea parțială a majorării tarifelor la gaze naturale și energie termică, indexarea pensiilor indexarea

[17] https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-budgeting

prestațiilor de asigurări sociale și a unor prestații sociale de stat, compensații salariaților pentru implementarea măsurilor speciale privind asigurarea securității, protecției vieții și sănătății populației); asigurarea indemnizației salariaților cu copii și indemnizației pentru șomaj tehnic; asigurarea ajutorului salariaților, în cazul stabilirii regimului de activitate redusă; susținerea sectorului sănătății prin finanțare internă și externă; -subvenționarea locurilor de muncă.

- În domeniul politicii salarizării: - creșterea graduală și egalarea unor valori de referință utilizate la calcularea salariilor angajaților din sectorul bugetar, precum și ajustarea prevederilor Legii nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și altor acte normative.
- Planificarea resurselor financiare destinate susținerii întreprinderilor mici și mijlocii. (programul de atragere a remitențelor în economie PARE 1+1; fondul de garantare a creditelor pentru întreprinderile mici și mijlocii; programul de suport a digitalizării IMM) cu accentul pe zonele rurale, generare de noi locuri de muncă și încadrarea în activitate antreprenorială a tinerilor și femeilor.